

## การวิจัยระดับบัณฑิตศึกษากับการพัฒนา\*

### Graduate Research and Development

ศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์ (Professor Dr.Chutima Sacchanand)\*\*

#### บทคัดย่อ

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามุ่งสร้างนักวิชาการและนักวิชาชีพชั้นสูงซึ่งมีสมรรถนะหลักในการวิจัย สามารถแสวงหา เรียนรู้และสร้างความรู้ได้ด้วยกระบวนการวิจัย การวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย มีมาตรฐานและเกณฑ์ต่างๆในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ช่วยส่งเสริมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ในประเทศไทยให้กว้างขวางและมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ประเด็นสำคัญของการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ในประเทศไทยที่น่าสนใจเน้นด้านรูปแบบและปริมาณ ด้านประเด็นปัญหาหรือโจทย์การวิจัยและเนื้อหา ด้านระเบียบวิธีการวิจัย ด้านการเผยแพร่งานวิจัย ด้านการบริหารจัดการการวิจัย และด้านจรรยาบรรณและ จริยธรรมการวิจัย ส่วนการพัฒนาการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาเน้นบทบาทของผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและองค์ความรู้ของศาสตร์

#### ABSTRACT

Graduate studies aim at developing academicians and professionals to higher levels with research as key competency, abilities to seek knowledge, learn and create new knowledge through research. Research at the graduate level in Thailand is being promoted widely with more important roles through the related educational standards and criteria related to research. Issues on the forms and quantity of research at graduate level, research problems/ topics and scope, research methodologies, research dissemination, research management as well as research ethics have been discussed. Development of graduate research needs contribution of all stakeholders: administrators, faculty members and graduate students towards the development of graduate studies and the body of knowledge in all disciplines.

\* บทความประกอบการบรรยายพิเศษในการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาของเครือข่ายอุดมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 27 แห่ง ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2554 ณ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม

\*\* อ.บ. พ.ม.อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์) Post-Grad. Diploma, M.L.S. (Information Science), EdD (Charles Sturt University, Australia) ศาสตราจารย์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภามหาวิทยาลัยนครพนม

\*\* B.A., M.A. (Library Science), M.L.S., EdD Charles Sturt University, Australia, Professor in Information Science, Chairperson of the Doctoral Degree Program in Information Science, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University, and former President of the Thai Library Association

## บทนำ

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาขั้นสูงที่มุ่งแสวงหาและสร้างสรรค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของผู้เรียนในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2548 ประกาศใช้โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2548) กำหนดปรัชญาและวัตถุประสงค์ไว้ว่า “มุ่งให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติ ปรัชญาของการอุดมศึกษา ปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษา และมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพที่เป็นสากล เน้นการพัฒนานักวิชาการและนักวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถระดับสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ โดยกระบวนการวิจัยเพื่อให้สามารถบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งมีความสามารถในการสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ เชื่อมโยงและบูรณาการศาสตร์ที่ตนเชี่ยวชาญกับศาสตร์อื่นได้อย่างต่อเนื่อง มีคุณธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพ” การวิจัยจึงเป็นพันธกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาทุกสถาบันและเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดอันดับสถาบันการศึกษาอุดมศึกษาขององค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับสากล การพัฒนาการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาให้มีคุณภาพจึงมีความสำคัญ

## มาตรฐานและเกณฑ์ระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา

การพัฒนาการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษามีปัจจัยเอื้อที่สำคัญคือมาตรฐานและเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาประกาศใช้และยังมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาและการประกันคุณภาพภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โอกาสในการพัฒนาการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาจึงมีเพิ่มขึ้น

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2548 (กระทรวงศึกษาธิการ 2548) การศึกษาระดับปริญญาโทมีทั้งแผน ก แผนการศึกษาที่เน้น

การวิจัยโดยมีการทำวิทยานิพนธ์ และ แผน ข เป็นแผนการศึกษาที่เน้นการศึกษางานรายวิชา โดยไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์ ส่วนระดับปริญญาเอกเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนานักวิชาการและนักวิชาชีพชั้นสูง แบบ 1 เป็นแผนการศึกษาที่เน้นการวิจัยโดยมีการทำวิทยานิพนธ์ที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ และอาจกำหนดให้เรียนรายวิชาเพิ่มเติมหรือทำกิจกรรมทางวิชาการอื่นเพิ่มขึ้นโดยไม่นับหน่วยกิต และแบบ 2 เป็นแผนการศึกษาที่เน้นการวิจัยโดยมีการทำวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพสูงและก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ

นอกจากนี้ยังกำหนดเกณฑ์การสำเร็จการศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาโทที่ทำวิทยานิพนธ์ผลงานวิทยานิพนธ์จะต้องได้รับการตีพิมพ์หรืออย่างน้อยดำเนินการให้ผลงานหรือส่วนหนึ่งของผลงานได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ทางวิชาการ หรือเสนอต่อที่ประชุมวิชาการที่มีรายงานการประชุม (Proceeding) ส่วนระดับปริญญาเอก ผลงานวิทยานิพนธ์จะต้องได้รับการตีพิมพ์หรืออย่างน้อยดำเนินการให้ผลงานหรือส่วนหนึ่งของผลงานได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ทางวิชาการที่มีกรรมกรภายนอกมาร่วมกลั่นกรอง (Peer Review) ก่อนการตีพิมพ์ และเป็นที่ยอมรับในสาขาวิชานั้น ขณะเดียวกันเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรนี้ยังกำหนดให้มีการประกันคุณภาพของหลักสูตร ซึ่งอย่างน้อยประกอบด้วยประเด็นหลัก 4 ประเด็น โดยมีประเด็นหนึ่งคือ *ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอนและการวิจัย*

มาตรฐานการอุดมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2549) *มาตรฐานด้านพันธกิจของการบริหารการอุดมศึกษา* กำหนดตัวบ่งชี้ (1) มีหลักสูตรและการเรียนการสอนที่ทันสมัยยึดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลายของประเภทสถาบันและสังคมโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนแบบผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการเรียนรู้และการสร้างงานด้วยตนเองตามสภาพจริง *ใช้การวิจัยเป็นฐาน* มีการประเมินและใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการหลักสูตร ตลอดจนมีการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษาที่เหมาะสม

สอดคล้องกับหลักสูตรและการเรียนการสอน (2) มี **การวิจัย** เพื่อสร้างและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็น การขยายพรมแดนความรู้และทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับสภาพเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมตามศักยภาพของประเภทสถาบัน มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศเพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันได้ในระดับนานาชาติของสังคมและประเทศชาติ **มาตรฐานด้านการสร้างและพัฒนาสังคมฐานความรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้** กำหนดตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย (1) มีการแสวงหาการสร้างและการใช้ประโยชน์ความรู้ทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทศเพื่อเสริมสร้างสังคมฐานความรู้ (2) มีการบริหารจัดการความรู้อย่างเป็นระบบโดยใช้หลักการวิจัยแบบบูรณาการ หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักการสร้างเครือข่ายและหลักการประสานความร่วมมือรวมพลังอันนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

**มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา** (กระทรวงศึกษาธิการ 2554) ประกอบด้วยมาตรฐาน 2 ด้าน คือ มาตรฐานด้านศักยภาพและความพร้อมในการจัดการศึกษา และมาตรฐานด้านการดำเนินการตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา โดยมาตรฐานด้านการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วยมาตรฐานย่อย 4 ด้าน คือด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย ด้านการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ในด้านการวิจัยเน้น “...การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมคณาจารย์ นักวิจัย และบุคลากรให้สมรรถนะในการทำวิจัย ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายการทำวิจัยกับหน่วยงานภายนอกสถาบัน เพื่อให้ได้ผลงานวิจัย ผลงานประดิษฐ์และงานริเริ่มสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ มีประโยชน์ สนองยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ในวงกว้างและก่อให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชน”

นอกจากนี้ยังมีกรอบมาตรฐานอื่น ๆ เช่น คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา พ.ศ.2553 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา 2554) และการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม

ระดับอุดมศึกษา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา 2554) ที่มุ่งเน้นให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินพันธกิจด้านการวิจัยอย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ภายใต้จุดเน้นเฉพาะการส่งเสริมสนับสนุน คณาจารย์ นักวิจัย บุคลากรให้มีสมรรถนะในการทำวิจัย การสร้างเครือข่ายการวิจัยกับหน่วยงานภายนอก โดยยังมีตัวบ่งชี้จำนวนมากที่ส่งเสริมสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาการวิจัย รวมทั้งกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2552 (กระทรวง ศึกษาธิการ) ที่กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้บัณฑิตมีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติในทุกระดับคุณวุฒิและสาขา/สาขาวิชา

### การวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย

การวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย อาจพิจารณาในประเด็นสำคัญ ด้านรูปแบบและปริมาณ ด้านประเด็นปัญหาและโจทย์การวิจัย ด้านระเบียบวิธีการวิจัย ด้านการเผยแพร่งานวิจัย และด้านการบริหารจัดการงานวิจัย

**1. ด้านรูปแบบและปริมาณ** งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษามีรูปแบบทั้งวิทยานิพนธ์ของผู้สำเร็จ การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและ รายงานการวิจัยของอาจารย์ รวมทั้งบทความวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารและเอกสารการประชุมสัมมนาทางวิชาการทั้งในรูปสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผลการศึกษางานวิจัยในหลายสาขาวิชาในประเทศไทย เช่น การศึกษา (พลศักดิ์ 2549) บรรณารักษศาสตร์ และ สารสนเทศศาสตร์ (ชุดิมา 2537) พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์

อย่างไรก็ตามในอนาคตปริมาณงานวิจัยทั้งในรูปแบบวิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากจำนวนสถาบันและหลักสูตรที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษามีเพิ่มมากขึ้น ความต้องการบุคลากรระดับสูงของตลาดงาน และการพัฒนาบุคลากร รวมทั้งพัฒนาการและการขยายตัวของศาสตร์และองค์ความรู้ ที่เป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว กอปรกับการประกัน

คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา 2554) ได้ให้ความสำคัญโดยมีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่เน้นการวิจัยที่เปิดสอน (ปริญาโท เฉพาะแผน ก และปริญาเอก) มีจำนวนมากกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนหลักสูตรทั้งหมดทุกระดับการศึกษา (เฉพาะกลุ่ม ค1 และ ง) แสดงถึงการให้ความสำคัญต่อหลักสูตรที่มีการทำวิทยานิพนธ์

ในส่วนของอาจารย์ งานวิจัยของอาจารย์ทั้งในรูปแบบรายงานการวิจัยและบทความวิจัยมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการวิจัยเป็นพันธกิจที่สำคัญประการหนึ่งของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษา และอาจารย์จะต้องมีผลงานวิจัยนอกจากการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนแล้ว ที่สำคัญคือการวิจัยในศาสตร์ซึ่งในการเสนอขอตำแหน่งทางวิชาการทุกระดับมีข้อกำหนดให้เสนอผลงานวิจัยด้วย นอกจากนี้อาจารย์ที่ดำรงตำแหน่งทางวิชาการเพิ่มขึ้นมีความสำคัญต่อสถาบัน เพราะมีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับร้อยละของอาจารย์ที่ดำรงตำแหน่งทางวิชาการด้วย รวมถึงปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ อาทิ แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยบรรยากาศทางวิชาการและการส่งเสริมของสถาบัน ทำให้ปริมาณงานวิจัยทั้งของอาจารย์และนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น

**2. ด้านประเด็นปัญหาหรือโจทย์การวิจัยและเนื้อหา** การวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาระดับมหาบัณฑิต ผลงานวิทยานิพนธ์มักจะเป็นผลงานวิจัยหรือ “แบบฝึกหัด” ชั้นแรก ผลการศึกษาและวิจัยหลายเรื่องในอดีตพบว่ามักจะมีลักษณะ “ทำตามตามกัน” ตามความสนใจและความต้องการของตนเอง ความรู้ที่ได้จากการวิจัยส่วนใหญ่จึงนำไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาหรือการพัฒนาอย่างมาก นอกจากนี้โจทย์การวิจัยส่วนใหญ่จะตอบคำถามเกี่ยวกับอดีต และปัจจุบัน ส่วนการตอบคำถามเกี่ยวกับการคาดการณ์ในอนาคตมีน้อยมาก อีกทั้งขาดการเผยแพร่และยังไม่มีมีการบูรณาการการวิจัยกับกระบวนการเรียนการสอน ดังนั้นจึงทำให้

ไม่สามารถตอบโจทย์หรือแก้ไขปัญหาของสังคมและไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง (ชุดิมา 2537; พลศักดิ์ 2549)

การวิจัยมีพัฒนาการตามพัฒนาการของศาสตร์ องค์ความรู้ ภาควิชา และการปฏิบัติมาอย่างสืบเนื่อง และความเป็นสหวิทยาการของศาสตร์ต่างๆ ทำให้มีการเชื่อมโยง การบูรณาการและการประยุกต์องค์ความรู้จากศาสตร์ต่างๆ เกิดประเด็นการวิจัยในมิติต่างๆ อย่างกว้างขวางและหลากหลายแง่มุมขึ้น นอกจากนี้การให้ความสำคัญในด้านการเผยแพร่และการนำผลการวิจัยไปใช้ มีการมุ่งเน้นผลลัพธ์และผลกระทบของงานวิจัย ทั้งในส่วนของแหล่งทุนและตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง เป็นแรงขับเคลื่อนทำให้การกำหนดประเด็นปัญหาหรือโจทย์การวิจัยได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น

การกำหนดประเด็นปัญหาหรือโจทย์การวิจัยเกี่ยวข้องกับการปริทัศน์เอกสารและงานวิจัยหรือการทบทวนวรรณกรรมซึ่งมีความสำคัญทั้งต่อผู้วิจัยงานวิจัย และผู้อ่านงานวิจัย เป็นโอกาสที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งโดยการอ่านเอกสารและงานวิจัยในเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจทำการวิจัย ทำให้ได้ค้นพบประเด็นปัญหาการวิจัยที่กว้างขวางและหลากหลาย มีกรอบแนวคิด ทฤษฎี และเกิดความชัดเจนในประเด็นการวิจัยที่จะศึกษาได้เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับวิธีการวิจัย และความรู้ในเนื้อหาตามขอบเขตการวิจัยที่ศึกษา ตระหนักถึงปัญหาอุปสรรค ข้อดี ข้อจำกัด อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอนต่อไป

**3. ด้านระเบียบวิธีการวิจัย** ผลการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะระดับปริญาโท สาขาสังคมศาสตร์ พบว่าโดยทั่วไปใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือต่อมาระเบียบวิธีการวิจัยใหม่ๆ ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น เช่น การวิจัยเชิงพัฒนา การพัฒนานวัตกรรม การพัฒนารูปแบบ แนวปฏิบัติที่ดี ปัจจุบันการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) โดยเฉพาะทั้ง การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพได้รับ

ความสนใจและความนิยมมากขึ้น เพื่อแก้ไขข้อจำกัดของการใช้ระเบียบวิธีการวิจัยวิธีใดวิธีหนึ่ง ทำให้ผลการวิจัยที่ได้รับมีความลุ่มลึกและน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น

**4. ด้านการเผยแพร่ผลงานวิจัย** การวิจัยเริ่มต้นด้วยปัญหาการวิจัยและผลลัพธ์ คือ งานวิจัยซึ่งนำไปสู่การพัฒนา การวิจัยเป็นกิจกรรมที่มีการลงทุนสูง ทั้งการใช้ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ เวลาของบุคคล ตลอดจนทรัพยากรการบริหารต่าง ๆ โดยเฉพาะงบประมาณ เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ เป้าหมายของการวิจัยคือการสร้างสรรค์ สังคมความรู้ และการนำไปใช้ประโยชน์ กระบวนการวิจัยที่ครบถ้วนสมบูรณ์ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย อำนาจประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์ จึงต้องมีการเผยแพร่และนำผลการวิจัยไปใช้อย่างเป็นระบบ เพื่อเชื่อมโยงและเกื้อกูลให้การวิจัยได้รับการนำไปใช้ประโยชน์ สนับสนุนการพัฒนาบุคคล องค์กร วิชาชีพ และสังคม

การเผยแพร่งานวิจัยได้รับความสำคัญเพิ่มขึ้น เนื่องจากได้มีการกำหนดเงื่อนไขความสำเร็จการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาของผู้ศึกษาแผนการทำวิทยานิพนธ์ และเงื่อนไขของการเสนอผลงานวิจัยเพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการสำหรับอาจารย์สถาบันอุดมศึกษา จะต้องมีการเผยแพร่ผลการวิจัยก่อน และเงื่อนไขของแหล่งทุนทางวิชาการโดยทั่วไป นอกจากนี้ บทความที่เผยแพร่ในการประชุมสัมมนาทางวิชาการและวารสารวิชาการระดับชาติและนานาชาติถือเป็นตัวชี้วัดในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาด้วย ทำให้มีการเผยแพร่งานวิจัยอย่างกว้างขวางทั้งด้วยสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีการจัดทำและการพัฒนาคุณภาพวารสารวิจัย และวารสารวิชาการ การจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการที่มีการนำเสนอผลงานวิจัยและจัดทำเอกสารการประชุมที่มีการประเมินคุณภาพผลงานก่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ การพัฒนาฐานข้อมูลที่ทำให้มีการเข้าถึงผลงานวิจัยได้สะดวกรวดเร็ว เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ การจัดการความรู้ และการประยุกต์ใช้ให้อำนาจความประโยชน์ต่อบุคคล องค์กรและสังคมอย่างกว้างขวาง

**5. ด้านการบริหารจัดการการวิจัย** ทิศทางการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มีลักษณะการ บูรณาการ และความเป็นสหวิทยาการระหว่างศาสตร์ เพิ่มมากขึ้น มีความเชื่อมโยงระหว่างนักวิชาการและนักวิชาชีพ ในศาสตร์เดียวกัน และกับนักวิชาการและนักวิชาชีพ ในศาสตร์อื่น มีความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน ทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันทางวิชาชีพ หน่วยงานวิจัย และองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และนานาชาติ โดยเน้นการนำไปสู่การพัฒนาบทบาท การวิจัยในการบริหารจัดการ การตัดสินใจ การสร้างความรู้ใหม่ การจัดการความรู้ การศึกษา การพึ่งตนเอง เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาบุคคล องค์กร ประเทศชาติและสังคมไทย

การบริหารจัดการงานวิจัยเน้นสามขั้นตอนหลัก คือ การจัดการระดับต้นทางหรือระดับต้นน้ำ การจัดการกลางทาง และการจัดการปลายทาง *การจัดการต้นทาง* เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่ง เริ่มตั้งแต่การพัฒนาข้อเสนอโครงการ มีการตั้งโจทย์การวิจัยที่ครอบคลุม ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ และมีความเชื่อมโยงกับสังคม ตลอดจนมีการวางแผนการดำเนินงาน การสร้างความพร้อมในด้านสมรรถนะที่จำเป็น รวมทั้งการวางแผนการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ *การจัดการต้นทางในลักษณะ* ” จตุภาคีการวิจัย ” ประกอบด้วยรัฐ ผู้สนับสนุนการวิจัย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ ผู้ทำการวิจัย ช่วยแก้ไขปัญหา การลงทุนทำการวิจัยเกิดความสูญเปล่าเพราะ ”งานวิจัย อยู่บนหิ้ง” *การจัดการกลางทาง* เป็นการติดตาม ตรวจสอบ กำกับ ดูแล เพื่อเอื้ออำนวยให้การวิจัยดำเนินไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ได้ผลการวิจัยที่น่าเชื่อถือ และแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่มี และ *การจัดการปลายทาง* โดยมีการเผยแพร่และการนำผลการวิจัยสู่การใช้ประโยชน์

**6. ด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมการวิจัย** การวิจัยเป็นกิจกรรมทางวิชาการที่ต้องการจริยธรรมสูง และนักวิจัยที่มีจรรยาบรรณนักวิจัยและจริยธรรมทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง สังคมไทยตระหนักถึงความสำคัญ ของจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง ดังจะเห็นได้จากหลักสูตร



ต่าง ๆ มักจะกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ประการหนึ่ง เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ มีการประกาศใช้ “จรรยาบรรณสำหรับนักวิจัย” โดยสภาวิจัยแห่งชาติ (2541) เป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักวิชาการที่เหมาะสมให้เป็นไปอย่างสมศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิของนักวิจัย โดยมีลักษณะเป็นข้อพึงสังวรแล้วและมีการกำหนด “แนวทางจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย พ.ศ.2550” (ชมรมจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย 2550) มุ่งเน้นนักวิจัยที่ทำงานวิจัยในมนุษย์ เพื่อให้การทำวิจัยในมนุษย์ได้รับการปกป้องอย่างดีที่สุด

การวิจัยในยุคดิจิทัล นอกจากเน้นความมีคุณธรรมในทางวิชาการและการจัดการ ความซื่อสัตย์ทางวิชาการ ความรับผิดชอบ การปราศจากอคติของนักวิจัยตามที่ปรากฏในจรรยาบรรณแล้ว ประเด็นทางจริยธรรมที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในการวิจัย เช่น ความเป็นส่วนตัว (privacy) การรักษาความลับ (confidentiality) การเคารพศักดิ์ศรี (dignity) การเคารพสิทธิความเป็นมนุษย์ของประชากรที่ศึกษา สิทธิผู้อื่น เสรีภาพ (freedom) การเปิดเผยข้อมูลให้ได้ทราบอย่างครบถ้วน ความเต็มใจในการร่วมวิจัย หรือ การได้รับการยินยอม (informed consent) ความปลอดภัยข้อมูล (data security) แนวทางหลักจริยธรรมวิจัยอาศัยพื้นฐานหลักจริยธรรมสากล 3 ข้อ ได้แก่ หลักความเคารพในบุคคล (respect for person) หลักผลประโยชน์และไม่ก่อให้เกิดอันตราย (beneficence) และหลักความยุติธรรม (justice) (ชมรมจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย 2552; สถาบันพัฒนาการคุ้มครองการวิจัยในมนุษย์ 2552; สมทรง และวีระชัย 2547) นอกจากนี้โลกดิจิทัลการคัดลอกหรือ “ขโมย” ผลงานของผู้อื่น (plagiarism) ทำได้ง่าย แต่กัตรวจสอบได้ง่ายด้วยเช่นกัน มีโปรแกรมจำนวนมากได้รับการพัฒนาขึ้นทั้งที่จัดทำจำหน่ายและไม่เสียค่าใช้จ่าย สามารถตรวจสอบผลงานว่ามีการลอกผลงานหรือไม่โดยเปรียบเทียบกับฐานข้อมูลที่มีการปรับปรุงทันสมัยอย่างต่อเนื่อง

## การพัฒนาการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา

การวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา วิเคราะห์ตามกลุ่มเป้าหมาย ได้เป็น กลุ่มนักศึกษาซึ่งมีผลงานวิจัยในรูปวิทยานิพนธ์ และกลุ่มอาจารย์ ในรูปงานวิจัย ลักษณะและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยทั่วไปเป็นการวิจัยทางวิชาการ เพื่อสร้างความรู้ พัฒนาวิชาการวิชาชีพ ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติในสาขาวิชาการต่างๆ การวิจัยเพื่อสนับสนุนและพัฒนาการจัดการศึกษาซึ่งมีความสำคัญในการจัดการศึกษา โดยกำหนดไว้ในเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา และการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสามระดับอุดมศึกษา เช่น ก่อนการพัฒนาหลักสูตรและเปิดสอนหลักสูตรใหม่ กำหนดให้มีการวิจัยความต้องการของตลาดงานและสังคม ความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ มีการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียน การติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษา ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต เป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพหลักสูตร

การพัฒนาการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาจึงมีความสำคัญทั้งต่อนักศึกษา ผู้สำเร็จการศึกษา อาจารย์และสถาบันอุดมศึกษาโดยรวม นอกจากนี้กระแสสังคมยังแสดงถึงความคาดหวังของสังคมต่อสถาบันอุดมศึกษาในการสร้างทฤษฎี องค์ความรู้หรือข้อค้นพบใหม่ๆ ที่ตอบโจทย์ แก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาผู้เรียน จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา

**1. ผู้บริหาร** ในการบริหารจัดการศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องเน้นบทบาทการดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษาตามพันธกิจหลักอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน โดยมีผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้บัณฑิตทุกระดับมีคุณลักษณะของบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ มาตรฐานของหลักสูตร และคุณลักษณะของบัณฑิตตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ในการนี้ผู้บริหารจำเป็นต้องจัดให้มีระบบ กลไกและปัจจัยนำเข้า ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้

เกิดการผลิตงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์และอย่างมีประสิทธิภาพตามสภาพแวดล้อมและจุดเน้นของสถาบัน เช่น เงินสนับสนุนงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ การประชาสัมพันธ์แหล่งทุนวิจัย ความร่วมมือกับสถาบันที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ใช้บัณฑิต ในการตั้งโจทย์การวิจัย การจัดกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาและอาจารย์ในการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย การเขียนและเผยแพร่บทความจากวิทยานิพนธ์และงานวิจัย การจัดกิจกรรมการประชุมวิชาการหรือนำเสนอผลงานทางวิชาการในที่ประชุมระหว่างสถาบัน หรือที่ประชุมระดับชาติหรือนานาชาติ การประยุกต์ใช้ผลงานจากวิทยานิพนธ์และงานวิจัย การสร้างเครือข่ายการวิจัย และนักวิจัย การพัฒนาฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศที่เอื้อให้การเข้าถึงงานวิจัยได้อย่างสะดวก รวดเร็วและกว้างขวาง

**2. ผู้สอน** นอกจากการเรียนการสอนวิชาการวิจัยในแต่ละศาสตร์ซึ่งโดยทั่วไปกำหนดไว้เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาแล้ว ในทุกวิชาผู้สอนสามารถใช้เทคนิคการสอนอิงการวิจัย (research-based teaching/learning) การสอนโดยการแก้ปัญหา (problem-based teaching/learning) การกระตุ้นให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์ มีทักษะในการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ รวมทั้ง กระบวนการและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย มีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาจากการวิจัย การสร้างหรือพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ด้วยตนเอง การฝึกทักษะการนำเสนอผลงานวิจัย การอ่านและวิพากษ์บทความวิจัย การสังเคราะห์ความรู้จากบทความวิจัยในรายวิชาต่างๆ การนำบทความวิจัยที่ได้รับการคัดเลือกหรือไม่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์เผยแพร่มาวิพากษ์เพื่อเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการความรู้จากการวิจัย รวมทั้งพัฒนาคุณภาพของการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์และวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อให้มีผลงานวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพ

**3. ผู้เรียน** สมรรถนะการวิจัยมีความสำคัญและจำเป็นยิ่งในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษากรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาที่กำหนด

ให้คุณภาพของบัณฑิตทุกระดับคุณวุฒิ สาขา/สาขาวิชาต่าง ๆ เป็นไปตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดต้องครอบคลุมอย่างน้อย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งทักษะเหล่านี้สามารถบูรณาการในการเรียนการสอนวิชาการวิจัย เช่นเดียวกับการบูรณาการการเรียนการสอนการวิจัยในรายวิชาอื่น ๆ จะช่วยส่งเสริมสมรรถนะดังกล่าวให้กับนักศึกษาได้ด้วย นอกจากนี้ การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาขั้นสูงที่มุ่งสร้างความรู้ใหม่ ทั้งอาจารย์และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจึงต้องพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยและเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสมรรถนะด้านภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่องเพื่อก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการ

## สรุป

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาขั้นสูง มุ่งสร้างนักวิชาการ นักวิชาชีพ นักวิจัยที่มีสมรรถนะทางวิชาการ วิชาชีพในระดับสูง เป็นผู้นำทางวิชาการ และผู้นำทางความคิด มีความสามารถแสวงหาและสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยกระบวนการวิจัย การวิจัยจึงเป็นสมรรถนะที่จำเป็นยิ่งสำหรับผู้สำเร็จการศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษาและเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนการสอนและการจัดการเรียนรู้ในระดับบัณฑิตศึกษา การวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาทั้งวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา และงานวิจัยของอาจารย์ ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งบุคคล องค์กรและสังคม ขณะเดียวกัน การพัฒนาการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาจำเป็นต้องขับเคลื่อนพร้อมกันทั้งผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา จึงจะสามารถตอบสนองความคาดหวังของสังคมต่อสถาบันอุดมศึกษาและนำไปสู่ความเป็นเลิศของศาสตร์ และการพัฒนาการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาอย่างยั่งยืน

## บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. 2548. “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา. พ.ศ. 2548” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122 ตอนพิเศษ 39 ง 25 พฤษภาคม 2548 หน้า 14-15.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2549. “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องมาตรฐานการอุดมศึกษา”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 123 ตอนที่ 105 ง 10 ตุลาคม 2549 หน้า 5-7.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2554. “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2554”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 128 ตอนพิเศษ 47 ง 24 เมษายน 2554 หน้า 44-46.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2552. “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 128 ตอนพิเศษ 47 ง 24 เมษายน 2554 หน้า 44-46.
- ชมรมจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย. 2550. แนวทางจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย พ.ศ.2550. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุติมา สัจจานันท์. 2537. สถานภาพงานวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ).
- พลศักดิ์ พลสำรัมย์. 2549. รายงานการวิจัยการศึกษาแนวโน้มเพื่อการวิจัยและพัฒนาการศึกษาสำหรับอนาคต. “สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 4/2549” กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สถาบันพัฒนาการคุ้มครองการวิจัยในมนุษย์. 2552. ค้นคืนวันที่ 12 กรกฎาคม 2554 จาก <http://www.ihrp.or.th/index.php>

- สภาวิจัยแห่งชาติ. 2541. “จรรยาบรรณนักวิจัยของสภาวิจัยแห่งชาติ”. ข่าวสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 38,425. (เมษายน 2541-กันยายน 2541) หน้า 24-25.
- สภาวิจัยแห่งชาติ. 2541. แนวทางปฏิบัติจรรยาบรรณนักวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สมทรง ณ นคร และวีระชัย โค้วสุวรรณ. 2547. “หลักเกณฑ์สากลของจริยธรรมการวิจัยในคน”. วารสารทันตแพทย์ขอนแก่น. 7(1) หน้า 3-13.
- สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์. 2549. จริยธรรมในการทำวิจัยทางสังคมศาสตร์. ค้นคืนวันที่ 23 มีนาคม 2554 จาก <http://www.singadang.org/modules.php?name=content&pa+showpage&pid=5>
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2552. สรุปผลการประชุมวิชาการระดับชาติ 2552 ปีแห่งคุณภาพการอุดมศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2553. คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2553. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา . 2553. มาตรฐานการอุดมศึกษาและเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ : สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2554. คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม (พ.ศ.2554-2558) ระดับอุดมศึกษา ฉบับสถานศึกษา พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.